

Голові разової спеціалізованої вченої ради за
розгляду та захисту дисертації на здобуття
ступеню доктора філософії,
доктору юридичних наук, професору,
в.о. завідувача кафедри порівняльного і
європейського права
Навчально-наукового інституту міжнародних
відносин
Київського національного університету імені
Тараса Шевченка
Буроменському М.В.

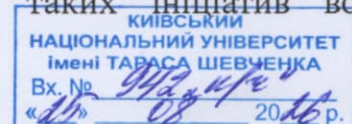
РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, асистента кафедри міжнародного права Навчально-
наукового інституту міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
Шевчука Олександра Олександровича
на дисертацію **ЛУК'ЯНЧЕНКО Євгенії Володимирівни**
на тему «Міжнародно-правовий механізм протидії дезінформації та
пропаганді»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
у галузі знань 29 «Міжнародні відносини»
за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

Актуальність теми дисертації.

Дослідження міжнародно-правових механізмів протидії дезінформації та
пропаганді набуває особливого значення в цифрову епоху. Пропаганда і
дезінформація стали глобальною проблемою в часи соціальних платформ.

На сьогоднішній день Україні існує значна кількість ініціатив, які
займаються дослідженнями питання дезінформації та пропаганди. Для
підвищення ефективності і практичної реалізації таких ініціатив вони



потребують узгодження. Окрім такого узгодження, надзвичайно важливим є залучення державних органів, що дозволяє сформувати потужну відповідь проти масштабних цілеспрямованих інформаційних атак, фінансованих російською державою.

Важливим є підвищення обізнаності населення. Ніхто не може захистити споживачів контенту краще, ніж вони самі, але для цього необхідно виконати значний пласт освітньої роботи. Надзвичайно важливим є факт роз'яснення: саме лише твердження про існування російської дезінформації є малоефективним. Натомість, навчити аудиторію бачити механізми, за якими агенти впливу через медіа-простір маніпулюють громадською думкою, дати їй інструментарій для протидії таким маніпуляціям означає допомогти у створенні свого роду стабільного внутрішнього орієнтиру, який є найбільш ефективним способом протидіяти дезорієнтації.

Питання агресивної дезінформації та ворожої пропаганди повинні залишатися на безпековому та зовнішньополітичному порядку денному держав та міжнародних організацій. Це, зокрема, включає і питання покращення якості стратегічних комунікацій України та її дипломатичних представництв за кордоном щодо ключових питань зовнішньої та внутрішньої політики України, належне співробітництво з іноземними експертами та медіа-спільнотою.

Оцінка наукового рівня дисертаційної роботи. Дисертація Лук'янченко Є.В. є комплексним, логічно структурованим та завершеним дослідженням.

У першому розділі автор здійснює ґрунтовний історико-правовий аналіз еволюції концепцій дезінформації та пропаганди та виокремлює чотири ключові етапи їх розвитку.

У другому розділі здобувач досліджує універсальні та регіональні механізми протидії дезінформації та пропаганді, зокрема в ЄС та Раді Європи, та здійснює аналіз організаційно-правових механізмів протидії російській дезінформації та пропаганді.

У третьому розділі дисертант аналізує співробітництва між Україною та ЄС у протидії дезінформації та пропаганді та шляхи реформування правового та

інституційного механізму протидії дезінформації та пропаганді на національному рівні.

Наукова новизна. Наукова новизна результатів дослідження полягає у тому, що дисертація є однією з перших у вітчизняній науці спроб системно проаналізувати міжнародно-правові механізми протидії дезінформації та пропаганді з урахуванням гендерного виміру, досвіду ЄС та євроінтеграційних зобов'язань України.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень. Сформульовані у дисертації висновки ґрунтуються на надійній методологічній базі. Здобувачем опрацьовано значний масив необхідних джерел, в тому числі проаналізовано договірні та інституційні механізми ЄС у сфері протидії дезінформації: Регламент про цифрові послуги (DSA), Регламент про цифрові ринки (DMA) та Регламент про прозорість політичної реклами (TTPA Act). Це забезпечило належний рівень достовірності отриманих результатів.

Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях. Основні наукові результати, положення та висновки дисертаційної роботи висвітлені у 8 наукових публікаціях, з яких 1 – розділ в колективній монографії, 5 наукових статей (у тому числі 1 у співавторстві) у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань, 2 публікації апробаційного характеру (навчально-методичний посібник та аналітичний огляд).

Зауваження та дискусійні положення. Позитивно оцінюючи наукову та практичну значущість дисертаційного дослідження, вважаю за доцільне висловити декілька зауважень та побажань, які мають дискусійний характер: В підрозділі 1.2 дисертаційного дослідження автор аналізує такі поняття як «дезінформація», «пропаганда», «недостовірна інформація» та «фейкові новини». Виділення відмінностей між такими поняттями як «дезінформація», «пропаганда» та «недостовірна інформація» (англ. misinformation), як і специфіка їхнього використання, заслуговує на більшу увагу і подальше вивчення. Можна запропонувати гіпотезу, що пропаганда виробляється здебільшого для внутрішнього медіа-ринку, який відносно легко контролювати; тоді як дезінформація є асиметричною інформаційною зброєю, покликаною внести

розбрат та сум'яття у зовнішньому інформаційному середовищі, і таким чином, є продуктом, що виробляється на медіа-експорт. Втім, така гіпотеза потребує підтвердження чи спростування в результаті ґрунтовних досліджень.

В підрозділі 2.3 дисертаційного дослідження автор відзначає, що переписування історії є однією з ключових методик російської пропаганди. В цьому контексті варто зауважити, що фальсифікація історії, приватизація перемоги у Другій світовій війні, "дияволізація" демократій "колективного Заходу" і створення міфів про "український нацизм" – стали першою зброєю Кремля в інформаційній війні. З урахування цього вважаю, що таким питанням як «ре-візія історії», автор у своїх подальших наукових дослідженнях має приділити більше уваги.

3. В підрозділі 2.4 дисертаційного дослідження автор аналізує механізми боротьби з російською дезінформацією в Європейському регіоні та в світі. Як один з механізмів боротьби з російською дезінформацією в Європейському Союзі вважаю за доцільне відзначити, що для Європейського Союзу було б доречно створити медійну альтернативу російським телеканалам, яка дозволила б запропонувати російськомовній аудиторії іншу точку зору, відмінну від дезінформації та пропаганди. Поява альтернативи російським ЗМІ, які фактично утилізують інформаційний вакуум, в якому наразі перебуває ця аудиторія, може суттєво поліпшити стійкість європейських суспільств до операцій впливу.

В підрозділі 3.4 дисертаційного дослідження автор особливу увагу приділяє російській пропаганді та її впливу на внутрішні процеси в Україні, в тому числі і на суспільну та правову політику, пов'язану із гендерними питаннями. В цьому контексті важливо зауважити, що російська пропаганда весь час намагається експлуатувати тему гендерної рівності, при цьому намагаючись демонізувати саме слово «гендер». Ці ж люди демонструють вразливість до інших типів атак, спрямованих, наприклад, проти представників ЛГБТ-спільноти, що дозволяє говорити про певну інтерсекціональність [перетин різних форм та систем пригнічення, домінування або дискримінації] цільової аудиторії, яка, ймовірно, також демонструватиме несприйняття етнічних меншин, представників інших релігійних вірувань тощо. Втім, така інтерсекціональність є обмеженою,

оскільки значною мірою спирається на використання певного набору стереотипів та інструменталізацію цінностей, базою для яких є просування нетолерантності.

Зазначені зауваження жодним чином не применшують наукової цінності дисертації, мають характер побажань для подальших досліджень автора і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок рецензента. Дисертаційна робота Лук'янченко Євгенії Володимирівни на тему «Міжнародно-правовий механізм протидії дезінформації та пропаганді» за змістом, рівнем теоретичної та практичної підготовки, актуальністю, новизною та ступенем наукової обґрунтованості цілком відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» і вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, а також Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Робота може бути рекомендована до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 293 «Міжнародне право».

Рецензент – кандидат юридичних наук,

асистент кафедри міжнародного права

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Олександр ШЕВЧУК

ПІДПИС
ВЧЕНИЙ
КАРАУЛ

